

Radikalt nysgjerrig på forebygging

PSY
KOL
OGI

Politikere som Siv Jensen burde lese denne glimrende antologien om forebygging av ekstremisme.

TEKST

Cathrine Moestue

PUBLISERT 2. mars 2020

TERRORGATEN Lislebyveien i Fredrikstad har blitt kalt «terrorgaten» etter at minst åtte unge menn bosatt i eller ved Lislebyveien skal ha reist til Syria for å krige sammen med terrororganisasjonen Islamsk Stat (IS) eller andre ekstreme grupper. Foto: Vegard Wivestad Grøtt / NTB scanpix

Stian Lid og Geir Heierstad (red.)
Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme, Gyldendal, 2019, 164 sider

Hva volder mest skade på samfunnet, den fysiske eller den psykologiske terrortrusselen? Spørsmålet ligger der som en kritisk rød tråd gjennom hele boken til redaktørene Stian Lid og Geir Heierstad. Ved å invitere med seg forskere fra mange tverrfaglige disipliner i antologien *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme*, har de lyktes med å engasjere til en nødvendig samfunnsdebatt.

Boken er viktig ved at den retter søkelyset mot hvordan forebygging praktiseres i Norge. Den stiller en mengde kritiske spørsmål til hva som skjer når førstelinjen forlater sine roller som hjelpere og isteden blir kontrollører for politiet. Den er også viktig fordi den problematiserer hvordan bekymring for terror utilsiktet kan føre til stigmatisering av muslimer. Boken drøfter hele veien den vanskelige balansen mellom kontroll og tillit i forebyggingsarbeidet.

«Boken viser at reisen inn i ekstreme grupper er mye mer komplisert enn at ord som frivillig kan beskrive den alene»

Omstridte begreper

I kapittel tre, «Skolen i forebyggingens tid», forfattet av Martin Sjøen, får vi et tydelig svar på spørsmålet over. Ifølge professor Albert Bandura er det terrorfrykten som trolig volder mest skade i et samfunn. Frykt er selvforsterkende, og en overdreven terrorfrykt tenderer til mer fordommer, splittelse og mistillit mellom mennesker (s . 87).

Sjøen presenterer funn fra en dybdestudie om skolens forebyggende rolle. Han poengterer, slik mange forfattere i boken gjør, at begrepene radikaliserings og voldelig ekstremisme er omstridte. Forholdet mellom radikale holdninger og handlinger er mye mer sammensatt enn hva som kommer frem når begrepene brukes. Det er ikke bare på det teoretiske planet at begrepene kritiseres. Han viser til at mange uttrykker bekymring for hvordan den politiske "radikaliseringsdiskursen" har ført til massiv mistenkeliggjøring av innvandrere, og særlig muslimer.

Viktig for psykologer

Boken er interessant for psykologer fordi psykisk helse står sentralt i debatten rundt hvem, hva og hvordan vi bør forebygge, og psykologers traumekompetanse blir derfor viktig fremover. Boken er også relevant for psykologer fordi den stimulerer til diskusjon rundt hvordan vi kan skape et tryggere og mer inkluderende samfunn. Målgruppen for forebygging kommer selv til orde om hvordan de opplever det forebyggende arbeidet – dette angår psykologer.

Psykolog Hanna Paalgard Munden er forfatter av kapittel 11, «Utganger fra ekstreme grupper». I sin tematiske analyse av intervjuer med tidligere medlemmer fra venstreekstreme, høyreekstreme og islamistiske grupper, bruker hun velkjente kognitive begreper som tankefeller for å belyse hvordan forståelsen av ekstrem sort-hvitt-tenkning kan forebygges. Hun synliggjør hvordan slik kunnskap kan hjelpe oss å legge til rette for at personer kan komme seg ut av en ekstremistgruppe og reintegreres i samfunnet. Forskningen hennes viser at mange medlemmer startet sin radikaliseringsprosess uten kunnskap eller ambisjoner om hvor de ville ende opp. Tidligere medlem av den islamistiske ekstremistgruppen Al-Muhajiroun, Adam Deem, beskriver det slik: «Det er en langsom indoktrineringsprosess, det skjer ikke over natta, det er trinnsvis (...) når man blir medlem av en ekstrem gruppe, tenker man ikke over dette» (s. 250).

Kapittelet er kanskje det viktigste i boken, fordi det inviterer til en radikal nysgjerrighet på hva som har skjedd med hver enkelt. Vi trenger mer kunnskap om veien inn for å vite hvordan vi som samfunn kan forebygge.

Skråsikkerhet

Jeg håper at politikere som Siv Jensen leser denne boken. I Dagbladet 16. mars 2019 uttalte hun ganske skråsikkert at en ung kvinne, som da satt i flyktningleir med syke barn, hadde valgt sin skjebne "frivillig" og derfor hadde ikke Jensen noen sympati med henne. Jeg antar at den manglende sympatien og medmenneskeligheten også gjelder de to søstrene fra Bærum. Forskningen i denne boken viser imidlertid at reisen inn i ekstreme grupper er mye mer komplisert enn at ord som frivillig kan beskrive den alene. Ofte ligger det en sterk emosjonell og destruktiv påvirkning til grunn, et åndelig maktmisbruk fra en rekrutterer og en negativ sosial kontroll fra den ekstreme gruppen. Når politikere snakker så hjerteløst om unge menneskers feil valg i livet, uten å vite hvordan de ble påvirket i prosessen, får terrorfrykten feste, slik Bandura advarte mot.

Et samfunnsspørsmål

I boken savner jeg en drøfting av hva vi har lært fra de profilerte mediesakene om radikalisererte ungdom. Var det vårt ansvar å forebygge Manshaus' radikaliserings, eller å hente hjem de to søstrene fra Bærum? (De var bare 16 og 19 år når de reiste fra Norge, men sitter nå alene og forlatt med ansvar for tre norske barn i den grusomme Al-Holleiren.) Eller å forstå hvorfor Thom Aleksander fra Fredrikstad dro til Rakka? Svikter vi dem for andre gang ved å ikke hente dem hjem igjen? Svikter vi dem ved å ikke forstå mer av hvordan unge utsettes for «grooming» før de begår terror?

Spørsmålene har å gjøre med hvilket samfunn vi ønsker å skape. En klar styrke ved boken er at den stimulerer til å debattere denne typen spørsmål. Forebyggingsfeltet i Norge er i utvikling, og forfatterne av denne boken åpner dialogen rundt dette spennende arbeidet.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 57, nummer 3, 2020, side 228-229

TEKST

Cathrine Moestue, psykolog i privat praksis, medforfatter i boken Radikalisering - fenomen og forebygging (2018) fra Minotenk.